

NEOLOGIZMY SŁOWOTWÓRCZE O PODSTAWIE ZDEZINTEGROWANEJ KATO- WE WSPÓŁCZESNEJ POLSZCZYŹNIE

Jak zauważył w jednym ze swoich pism Ludwig Wittgenstein: „Granice mojego języka oznaczają granice mojego świata” [Wittgenstein 2002, 64]. Idąc tropem tego rozumowania, można dojść do wniosku, że rzeczywistość, do której odnosi się polszczyzna po 1989 roku, uległa znacznemu wzbogaceniu, wyrażającemu się przede wszystkim w bezprecedensowym na tle dotychczasowych dziejów mowy rodzimej przyroście nowej leksyki. Trudno nie zgodzić się również z tym, że słownictwo danego języka jest rodzajem interpretacji świata, w ramach której ludzie nie tylko odkrywają sposoby grupowania istniejących obiektów, lecz także, a być może przede wszystkim, wynajdują je, a następnie wiążą z określonymi wartościowaniami [por. Langacker 2009, 49–53; Tokarski 2012, 345].

Przedmiotem analizy w niniejszym artykule będą wyrazy złożone, rozumiane jako derywaty motywowane synchronicznie, zawierające więcej niż jeden temat słowotwórczy [por. GWJP 1998, 455]. W szczególności interesować nas będą derywaty, których cechą wyróżniającą jest dezintegracja przynajmniej jednego z członów podstawy – dobór tych ostatnich uzależniony jest od parafrazy oddającej żywe znaczenie formacji. Jak zauważa Donata Ochmann, formacje słowotwórcze z podstawą zdeintegrowaną cechuje łatwość tworzenia, a przez to seryjność kolejnych wyrazów pochodnych. Jednocześnie cząstki zdeintegrowane przenoszą do nowych wyrazów całość swojego znaczenia, przez co mogą występować jako samodzielne wyrazy. Zdaniem badaczki podstawa zdeintegrowana powstaje poprzez przekształcenie rzeczownika lub przymiotnika, który staje się członem związanym, później zaś zaczyna zyskiwać coraz większą samodzielność znaczeniową¹ [Ochmann 2004, 48–51]. Zjawisko to jest obserwowane we współczesnej polszczyźnie z coraz większą częstotliwością, o czym świadczy liczba tworzonych derywatów oraz różnorod-

---

¹ Cząstka *kato-* coraz częściej pojawia się w uzusie językowym jako samodzielny leksem, co zostanie poruszone szerzej w dalszej części artykułu, przy okazji dyskusji nad możliwością uznawania tego członu za afiks.

ność podstaw słowotwórczych, z których się wywodzą [GWJP 1998, 459; Ochmann 2004, 7; Waszakowa 2010, 351–353].

Zasób neologizmów językowych utworzonych od zdeintegrowanej podstawy słowotwórczej *kato-* jest zaledwie niewielkim fragmentem nowej leksyki polskiej powstałej po 1989 roku. Jednocześnie stanowi jednak inspirujący przykład tego, jak prędko w języku zachodzą procesy słowotwórcze, w jakiej mierze powstające formacje stanowią odpowiedź na zapotrzebowanie komunikacyjne użytkowników i wreszcie na jakiej zasadzie ich tworzenie wiąże się ze wzrastającym znaczeniem nowych mediów i nieznanym wcześniejszym pokoleniom sposobów komunikowania się oraz wyrażania swoich poglądów. W niniejszym artykule zostanie omówiony występujący w tekstach współczesnej polszczyzny zasób słownictwa o podstawie zdeintegrowanej *kato-*, a następnie zostanie podjęta próba ukazania uwarunkowań socjologicznych i aksjologicznych, które miały wpływ na powstanie wybranych, najnowszych formacji.

USTALENIA WSTĘPNE

Znaczny przyrost leksyki jako jedną z podstawowych tendencji rozwojowych współczesnej polszczyzny wskazuje m.in. Andrzej Markowski. Jednocześnie badacz zauważa, że nie wszystkie z powstających formacji mają charakter internacjonalizmów [Markowski 2012, 272]. Spostrzeżenie to jest szczególnie istotne w kontekście poniższych rozważań, ponieważ część *kato-*, wchodząca w skład licznych *compositów*, powstała w wyniku dekompozycji słowa *katolik* lub *katolicyzm*,² dobrze już zakorzenionych w języku polskim. Potwierdzenie znajdują też słowa Krysztyny Waszakowej, która uznała, że mechanizmy derywacji na gruncie języka polskiego nie uległy osłabieniu pomimo narastającej presji zapożyczeń zewnętrznych oraz ekspansji internacjonalizmów [Waszakowa 2010, 362].

A. Markowski wymienia także pośród tendencji rozwojowych polszczyzny nobilitację słownictwa potocznego oraz przemieszanie leksykalno-stylistyczne tekstów [Markowski 2012, 272–273]. Te dwa aspekty również znajdują potwierdzenie w praktyce stosowania analizowanych w niniejszej pracy formacji słowotwórczych – przynajmniej niektóre z nich, choć nie należą do zasobów oficjalnej polszczyzny i mogą zostać

---

² *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego. Gniazda odrzeczownikowe* pod red. nauk. H. Jadackiej wskazuje jako podstawowe gniazdo słowotwórcze wyraz *katolicyzm*, aczkolwiek wydaje się, że w powyższym wypadku mamy do czynienia z motywacją wzajemną względem słowa *katolik*. Słowo *katolicyzm* można określić za pomocą parafrazy ‘religia wyznawana przez katolików’, z kolei słowo *katolik* znaczy tyle co ‘osoba wyznająca katolicyzm’. Por. H. Jadacka (red.), *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego. Gniazda odrzeczownikowe*, Kraków 2001, t. 2, s. 200.

zastąpione przez inne, w pełni poprawne na gruncie istniejącej normy struktury, funkcjonują nie tylko w komunikacji nieoficjalnej, prywatnej bądź na otwartych forach internetowych, lecz również w tekstach prasowych publikowanych w sieci. Warto również nadmienić, że większość neologizmów, które zostaną zaprezentowane w dalszej części artykułu, występuje w tekstach tzw. polszczyzny zapisanej [termin za: Markowski 2012, 143], łączącej w sobie cechy języka polskiego mówionego i pisanego, realizowanej zazwyczaj na czatach czy blogach internetowych.

STAN BADAŃ

Za pierwszą próbę ustalenia bogactwa leksemów derywowanych od słowa *katolicyzm* można uznać wykaz zamieszczony w *Słowniku gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego. Gniazda odrzeczownikowe*. Jednocześnie jednak należy zastrzec, że nie mamy tutaj jeszcze do czynienia z formami opartymi na podstawie zdeintegrowanej, lecz wyłącznie słowami powstałymi w drodze zastosowania istniejących w polszczyźnie mechanizmów słowotwórczych. Wspomniany powyżej *Słownik...* podaje następujący katalog wyrazów: *katolik, katoliczka, katolicki, akatolicki, arcykatolicki, niekatolicki, rzymskokatolicki, starokatolicki, starokatolik* oraz *ultrakatolicki*.³ Sama już intuicja językowa oraz codzienne doświadczenia komunikacyjne sugerują jednak, że w istocie formacji pozostających w związku z wyrazem *katolicyzm*, a następnie z podstawą zdeintegrowaną *kato-*, istnieje znacznie więcej. Zagadnienie to jest coraz częściej przedmiotem uwagi autorów. Jednym z nich jest Donata Ochmann, która w pracy *Nowe wyrazy złożone o podstawie zdeintegrowanej w języku polskim* stwierdza, że neologizmy o podstawie zdeintegrowanej *kato-* należą do całkowicie nowych w polszczyźnie. D. Ochmann w swojej pracy wskazuje na pewne szczególne własności podstawy zdeintegrowanej *kato-*. Proponuje dla niej parafrazę 'katolicki, mający związek z katolikami, katolicyzmem (zwykle z ujemnym nacechowaniem emocjonalnym)', a następnie zauważa, że stanowi ona całość niezależną od wyrazu motywującego *katolicki*, tzn. niewymagająca jego przywołania w/przy interpretacji budowy i znaczenia poszczególnych formacji. Częstkę *kato-* można więc rozpatrywać jako rodzaj morfemu związanego niemal mechanicznie z innym elementem w złożeniu jednostronnie motywowanym, o wyraźnie określonej funkcji „modyfikacyjnej”, określającej w stosunku do drugiego członu [Ochmann 2004, 101–103].

W związku z omawianym zagadnieniem pojawia się problem, czy człon *kato-* traktować jako zdeintegrowaną podstawę słowotwórczą, czy też uznać go za afiks. Wspomniane powyżej cechy, takie jak mecha-

³ *Słownik...*, s. 200.

niczność tworzenia nowych form przy zachowaniu czytelnego znaczenia oraz stałość sposobu, w jaki analizowana część modyfikuje znaczenie wyrazu podstawowego, sugerowałyby słuszność drugiego rozstrzygnięcia. D. Ochmann zwraca zresztą uwagę, że powtarzalność i stałość znaczeniowa może skłaniać do uznawania badanych przez nią podstaw zdeintegrowanych za afiksy – sama jednak nie decyduje się na taką kwalifikację, ponieważ z czasem wykazują one tendencję do usamodzielniania się jako oddzielne wyrazy [Ochmann 2004, 51]. Podstawa *kato-* rzeczywiście wystąpiła przynajmniej jednokrotnie w polszczyźnie pisanej jako samodzielny leksem, co odnotowała S. Fogiert.⁴ Można się też spodziewać, że wraz z dalszą popularyzacją omawianej serii złożzeń z podstawą *kato-* pośród użytkowników języka polskiego proces jej autonomizacji będzie postępował.

Gdyby jednak z uwagi na niski na razie poziom usamodzielnienia członu *kato-* uznać go za prefiks lub przynajmniej *quasi*-prefiks, to zasadne wydaje się pytanie, czy oprócz seryjnego konotowania związku z katolicyzmem odgrywać on może funkcję ekspresywną. O roli morfemów słowotwórczych jako językowych znaków ekspresywnych wypowiada się w swojej książce Iwona Kaproń-Charzyńska. Zauważa, że element ekspresji oceny obiektywnej lub emocjonalnej może być wprowadzany do leksemu za pomocą licznych i nieregularnych środków [Kaproń-Charzyńska 2014, 127]. Autorka wybiera do analizy jedynie formanty ekspresywne inwariantnie, czyli w każdym kontekście użycia, jednak zauważa, że istnieją też takie, które realizują funkcję ekspresywną tylko w niektórych połączeniach [Kaproń-Charzyńska 2014, 128–129, 138]. W większości swoich wystąpień człon *kato-* nie wpływa na ekspresywność derywatu bądź jej brak – dotyczy to zarówno leksemów pejoratywnych, w których funkcję ekspresywną spełnia podstawa słowotwórcza (np. *katomatoł*, *katoidiota*), jak i określeń neutralnych (np. *katocelebryta*, *katoredaktor*). Istnieje jednak grupa neutralnych wyrazów podstawowych, w których wypadku można przypuszczać, że dodanie części *kato-* nadaje im funkcję ekspresywną, np. *katopolak*, *Katopolska*. Pokazuje to charakterystyczny przykład – dyskusja, która została zapoczątkowana

---

⁴ Przykład analizowany przez badaczkę może jednak budzić wątpliwości – gdy przeczyta się początkowy fragment felietonu Tomasza Piątka, wyraźnie widać, że użycie członu *kato-* jako samodzielnego wyrazu jest elementem świadomie wprowadzonej przez publicystę gry językowej: „Ten felieton powinien być utrzymany w tonie radosno-triumfalnym. No bo wreszcie coś w kato-Polsce pękło, a dokładnie kato-Polska pękła na Polskę i na kato. I ta Polska jakby trochę większa od tego kato, i coraz bardziej zła. Widzą to nawet nasi panowie kato, nasze katolickie Katony, moralści od siedmiu boleści (najlepiej cudzych), specjaliści od zagładania do sumienia i macicy”. Poza zacytowanym fragmentem w tekście słowo *kato* więcej się nie pojawia, za to autor konsekwentnie stosuje złożenia typu *kato-kat*, *kato-serduszko*, *kato-prezenterzy* itp. (zachowano pisownię oryginalną, niezgodną z regułami poprawnej polszczyzny).

pod artykułem internetowym noszącym tytuł: *Polacy byli przekonani, że Żydzi porywają chrześcijanki i robią z nich prostytutki*, została opatrzona nagłówkiem: *Katopolacy byli przekonani, że Żydzi porywają...* Autor pierwszego wpisu, który zatytułował wątek, pragnął być może podkreślić w ten sposób, że takie domysły, negatywnie przez niego oceniane, snuła tylko katolicka część społeczeństwa, która w jego oczach zasługiwałaby na naganę. Zagadnienie ekspresywności w tym przykładzie i w innych pozostaje jednak niezwykle trudne w analizie, ponieważ badane leksemy praktycznie zawsze występują w wypowiedziach, które same w sobie są niezwykle emocjonalne i nieraz wulgarne, przez co ładunek ekspresywny wnoszony być może przez człon *kato-* pozostaje drugorzędny i słabo dostrzegalny.

Najwcześniej odnotowanym leksemem tego typu był derywat *katolewica*, czyli 'lewica katolicka', którego po raz pierwszy użył w 1991 roku Stefan Niesiołowski na łamach „Ładu” – „(...) warto zwrócić uwagę na sementowany już sojusz lewicy laickiej i katolewicy z byłą PZPR” [Ochmann 2004, 93]. Współcześnie określenie to na dobre zakorzeniło się w polskim dyskursie publicznym i jest odbierane jako w pełni poprawne językowo, o czym świadczy stosowanie go w tekstach oficjalnych.⁵ Zdaniem D. Ochmann określenie *katolewica* jest negatywnie wartościujące w dwojakim sensie: w ramach dyskursu wewnątrzkatolickiego konotuje niższość względem przeciwnego obozu światopoglądowego – *katoprawicy*, z kolei w ramach ogólnej debaty publicznej określenie to utożsamiane bywa z katolicyzmem *par excellence* [Ochmann 2004, 94]. Pejoratywność tych formacji potwierdza przenoszenie na pole określeń religijnych wartościowań politycznych. Biorąc pod uwagę, że analizowane słowo pojawia się w dyskursie publicznym po raz pierwszy na początku lat 90. XX w., można przypuszczać, że wytworzenie się opozycji *katolewica*: *katoprawica* ma związek z niedawnym dziedzictwem komunistycznym. Zagadnienie wpływu pozostałości obalonego niewiele wcześniej ustroju na kształtowanie nowej rzeczywistości społecznej intensywnie analizowano w publicystyce z początku lat 90., która ukazywała się m.in. na łamach czasopisma „Znak”. Spośród wyrażanych wówczas poglądów największe znaczenie dla poruszanego w artykule zagadnienia mają analizy Józefa Tischnera, który pisał w 1993 roku:

---

⁵ Przykłady użycia w tekstach publicystycznych publikowanych w Internecie: „Problem z katolewicą w Polsce i na świecie polega nie na socjalistycznych poglądach na gospodarkę, tym bardziej, że wielu jej reprezentantów uwiło gniazdko w jak najbardziej kapitalistycznych przedsięwzięciach, ale na tym, że miły jest jej światopogląd lewicowy” [źródło: <http://idziemy.pl/komentarze/co-to-jest-katolewica-/>; data dostępu: 09.07.2021]; *Jeszcze kato-lewica nie zginęła* [źródło: <https://deon.pl/kosciol/komentarze/jeszcze-kato-lewica-nie-zginela,154848>; data dostępu: 09.07.2021]. Zarówno w pierwszym, jak i w drugim wypadku prawidłowa jest pisownia łączna, bez dywizu, jednak pozostawiam cytaty bez zmian korektorskich.

Oto wiele ugrupowań politycznych wprowadziło do swej nazwy określenie „chrześcijańskie”. Jakie są konsekwencje takiego nazewnictwa? Najpierw ta: oto pojęcie religijne zostaje wyniesione na arenę polityczną i funkcjonuje na równi z pojęciami, które mają charakter ideologiczny; chrześcijaństwo wchodzi w nurt politycznego ideologizowania [Tischner 1993, 178].

Najpierw trzeba spojrzeć prosto w oczy prawdzie podstawowej: określenie partii czy ruchu politycznego przymiotnikami „katolicki”, „chrześcijański” pociąga za sobą swoje „upolitycznienie” i „upartyjnienie” religii. Słowa postawione obok siebie nawzajem się określają. Jeśli jakaś partia lub ruch polityczny staje się „katolickie”, to znaczy, że „katolickość” nabiera również charakteru polityczno-partyjnego [Tischner 1993, 125].

Skoro więc sama katolickość uzyskuje wymiar polityczny, to otwiera się pole do stosowania w jej opisie określeń z tego właśnie obszaru. Warto w celu uzyskania pełniejszego obrazu dołączyć do tego jeszcze refleksję J. Tischnera nad współczesnym mu neomanicheizmem, o którym autor pisze następująco:

Neomanicheizm odkrywa zło: przejście od totalitaryzmu do demokracji niczego nie zmienia, ponieważ jak wtedy, tak i dziś wszędzie króluje występek [Tischner 1993, 178].

Jak zauważa, wyrasta on ze swoiście pojmowanego moralizmu, czyli

szczególnego „światopoglądu”, w którym wszystkie konflikty społeczne zostają sprowadzone do konfliktu cnoty z występkiem [Tischner 1993, 178–179].

Reprezentanci katolewicy od początku byli kojarzeni ze środowiskami komunistycznymi oraz ich sukcesorami – świadczy o tym choćby przywołany wcześniej cytat poświadczający pierwsze oficjalne użycie słowa. Aplikacja do praktyki życia społecznego tendencji moralistycznych oraz neomanichejskich doprowadziła więc do ich negatywnego określenia, w opozycji do katoprawicy, kojarzonej z raczej konserwatywnym nurtem postsolidarnościowym. Trzeba jednak przyznać, że współcześnie coraz częściej dostrzec można neutralne czy nawet delikatnie pozytywne zastosowania określenia *katolewica*.⁶

Nowszą pracą podejmującą interesującą nas tematykę jest artykuł Sylwii Fogiart *Katopolak w Katolandzie. O najnowszych złożeniach ze zdeintegrowaną podstawą kato-*. Autorka odwołuje się do pracy D. Ochmann oraz poszerza zasób zgromadzonych przez tę ostatnią leksymów, a także proponuje zarys ich klasyfikacji semantycznej. Zwraca uwagę, że człon *kato-* zawiera w sobie całą wartość znaczeniową przy-

---

⁶ Obrazuje to chociażby przywołany wcześniej felieton P. Żyłki *Jeszcze kato-lewica nie zginęła* [źródło: <https://deon.pl/kosciol/komentarze/jeszcze-kato-lewica-nie-zginela,154848>, data dostępu: 09.07.2021], w którym autor w pozytywnych słowach opisuje fakt istnienia w Polsce środowiska lewicy katolickiej skupionej wokół Klubu Inteligencji Katolickiej.

miotnika *katolicki*,⁷ przez co zaczyna występować również jako oddzielny leksem, np. w publicystyce. Przykładem może być tytuł felietonu Tomasa Piątka, pierwotnie opublikowanego na stronie internetowej „Krytyki Politycznej”.⁸ S. Fogiert wskazuje także na znaczną przewagę określeń wartościujących negatywnie nad mającymi wydźwięk pozytywny, podkreśla także istotną rolę badanych innowacji słowotwórczych odgrywaną przez nie w zjawiskach agresji językowej, a w szczególności przemocy słownej w Internecie. Można w tym miejscu wskazać konkretny przykład:

Katomatoły mogą sobie wierzyć w co chcą, w kogo chcą i tak, jak chcą. Mogą to robić, mogą sobie wymyślać, co chcą, ale mnie to nie obchodzi, gdyż ja ich fantasy mam po prostu gdzieś. Ale oni ze swoimi niepotwierdzonymi niczym mitami sprzed 2000 lat wpychają się w sferę prawną i oglupiają swoje potomstwo w duchu tych bredni, a nawet mają swój przedmiot w szkole, finansowany z publicznych pieniędzy. Tego tolerować już nie można.⁹

Pejoratywny wydźwięk zastosowanego powyżej derywatu *katomatoł* jest oczywisty z uwagi na obraźliwe znaczenie jednego z wyrazów podstawowych, ponadto uwydatnia go sposób zastosowania – cytowany użytkownik forum internetowego sytuuje siebie w opozycji do wyznawców katolicyzmu, tym ostatnim przypisując irracjonalizm postaw i poglądów, sobie zaś – mądrość i rozumność. Choć powyższe słowa z pewnością trzeba uznać za przejaw mowy nienawiści, to na tle innych wypowiedzi można je określić jako łagodne.

OPIS METODY I WYNIKI BADAŃ

Ostatnia spośród wymienionych analiz została opublikowana w 2016 roku – od tamtego czasu w języku doszło do kolejnych zmian, w związku z czym zachodzi konieczność uzupełnienia zgromadzonego wcześniej rejestru leksyki o podstawie zdezintegrowanej *kato-*. Zgromadzony przeze mnie materiał potwierdza i wzmacnia wszystkie ustalenia D. Ochmann i S. Fogiert, a ponadto pozwala na poczynienie nowych spostrzeżeń. W pierwszej kolejności przedstawię zaktualizowany wykaz innowacji słowotwórczych, pogrupowany gramatyczno-semantycznie, następnie

⁷ Autorka postępuje więc inaczej niż twórcy *Słownika gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, którzy notowali gniazdo *katolicyzm*, natomiast nie wymieniali gniazda *katolicki* [por. T. Vogelgesang, *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego. Gniazda odprzymiotnikowe*, Kraków 2001].

⁸ Treść artykułu dostępna online: https://forum.gazeta.pl/forum/w,95165,116074964,116074964,Kato_sie_doigralo.html [data dostępu: 10.07.2021].

⁹ Źródło: <http://www.racjonalista.pl/forum.php/s,746843> [data dostępu: 10.07.2021].

przejdę do omówienia zaobserwowanych prawidłowości, związków powstających słów z wydarzeniami z życia społecznego oraz próby wyciągnięcia wniosków.

W poniższej tabeli znajdują się wszystkie leksemmy o podstawie zdezintegrowanej *kato-*, które udało się zgromadzić. Pojedynczą linią prostą podkreślono określenia charakteryzowane przez D. Ochmann, podwójną linią ciągłą te, którymi zajmowała się S. Fogiert, natomiast linią przerywaną oznaczam te wyrazy, których istnienie stwierdziłem na podstawie własnych analiz. Zostały one wyekscerpowane z treści zamieszczanych na portalach oraz forach internetowych, opublikowanych od 2016 roku do dziś. Łącznie zgromadzony zbiór obejmuje niemal 160 leksemów.

Rzeczowniki	Nazwy rzeczy	Nazwy własne	<u>Katoflix</u> , ^a <u>Katopedia</u> ^b
		Nazwy pospolite	<u>kato-serduszko</u> , ^c <u>katoksiążka</u> , <u>katomorda</u>
	Nazwy miejsc	Nazwy własne	<u>Katopoland</u> , <u>Katopolska</u> , <u>Katotaliban</u> , <u>Katostan</u>
		Nazwy pospolite	<u>katokraj</u> , <u>katoland</u> , <u>katolandia</u> , ^d <u>katocmentarz</u>
		Nazwy własne	<u>Katolwica</u> ^c
	Nazwy osób	Związane z kondycją psychiczną	<u>katomatol</u> , <u>katooszołom</u> , <u>katowariat</u> , <u>katomaniak</u> , <u>katodebil</u> , <u>katopsychol</u> , <u>katofanatyk</u> , <u>katopojeb</u> , <u>katopojebus</u> , <u>katomózg</u> , <u>katoidiota</u> , <u>katobęcwał</u> , <u>katojanusz</u> , <u>katograżyna</u> , <u>katogłupek</u> , <u>katoholik</u> , <u>katogamoń</u>
		Związane z zaangażowaniem ideologicznym	<u>katonaziol</u> , <u>katonazjista</u> , <u>katofaszysta</u> , <u>katotalib</u> , <u>katosyjonista</u> , <u>kato-kat</u> , <u>katonacjonalista</u> , <u>katonacjonal</u> , <u>katobolszewik</u> , <u>katopatriota</u> , <u>katoszowinista</u>
		Związane z zaangażowaniem politycznym	<u>katosocjalista</u> , <u>kato-lewak</u> , <u>katoprawak</u> , <u>katoliberal</u> , <u>katofeministka</u> , <u>katoanarchista</u> , <u>katokomunista</u> , <u>katokonserwatysta</u>
		Związane z wykonywaną profesją lub rolą społeczną	<u>katoposeł</u> , <u>katoposłanka</u> , <u>katoprofesor</u> , <u>katopolityk</u> , <u>kato-dziennikarz</u> , <u>kato-blogger</u> , <u>kato-redaktor</u> , <u>katomoher</u> , <u>katocelebryta</u> , <u>katoccelebrytka</u> , <u>katoklecha</u> , <u>katoświęty</u>

^a Witryna dostępna jest pod adresem: <https://www.katoflix.pl/> [data dostępu: 10.07.2021].

^b Jest to część nazwy profilu na portalu Facebook – jej pełna wersja to: „Katopedia – katolickie ciekawostki, o których mogłeś nie wiedzieć”. Witryna dostępna jest pod adresem: <https://pl-pl.facebook.com/KatopediaCiekawostki/> [data dostępu: 10.07.2021].

^c We wszystkich wyrazach o analizowanej w tekście budowie obydwie człony powinny być pisane łącznie, jednak w tym przykładzie i poniższych analogicznych zachowano piśmiennie oryginalną.

^d K. Waszakowa traktuje człony *-land* / *-landia* jako wariantywne, zob. tejże, *O derywatach analogicznych i słowotwórstwie analogicznym*, dostępny online: <https://portal.uw.edu.pl/documents/9763960/10288234/waszak2.pdf> [data dostępu: 10.07.2021].

^e Witryna dostępna jest pod adresem: <https://katolwica.blog.deon.pl/>

cd. tabeli

		Związane z fizycznością, wiekiem lub płciowością	<u>katodzieci</u> , <u>katoplód</u> , <u>katopedał</u> , <u>katopederasta</u> , <u>katopedofil</u>
		Związane z postawami i stylem bycia	<u>kato-hipokryta</u> , <u>kato-prowokator</u> , <u>katokutas</u> , ^f <u>mega-kato-monstrum</u> , <u>katolajdak</u> , <u>katomenda</u> , <u>katodziad</u>
		Związane z osobami Trójcy Świętej	<u>katobóg</u> , <u>kato-jezus</u>
		Związane z narodowością	<u>katopolaczek</u> , <u>katopolak</u> , <u>katoizraelita</u>
Rzeczowniki	Nazwy abstrakcyjne	Nazwy własne	<u>Katowiedza</u> ^g
		Związane z kondycją psychiczną	<u>katooszolomstwo</u> , <u>katonerwica</u> , <u>katoholizm</u> , <u>katodebilizm</u> , <u>katofanatyzm</u> , <u>katoidiotyzm</u>
		Związane z postawami i stylem bycia	<u>kato-hipokryzja</u> , <u>kato-polo</u> , <u>katowiara</u> , <u>katoreligia</u>
		Związane z nazwami partii politycznych	<u>katoplatforma</u> , <u>katoobrona</u>
		Związane z nazwami zjawisk, czynności i typami działalności	<u>katogadanie</u> , <u>katopieprzenie</u> , <u>katochrzanianie</u> , <u>katomowa</u> , <u>katopropaganda</u> , <u>katostandard</u> , <u>katoobhuda</u> , <u>katopatologia</u> , <u>katologia</u> , <u>katoseks</u> , <u>katoaborcja</u> , <u>katopedofilia</u> , <u>katoekologia</u>
		Związane z nazwami wydarzeń	<u>katoświęta</u> , <u>katopogrzeb</u> , <u>katoślub</u>
		Związane z nazwami grup	<u>katomasoneria</u> , <u>katokler</u> , <u>kato-mafia</u> , <u>kato-elektorat</u> , <u>kato-Kościół</u> , <u>katoferajna</u> , <u>katobolszewia</u> , <u>katoruch</u> , <u>katopolactwo</u> ^h
		Związane z zaangażowaniem politycznym	<u>katolewica</u> , <u>katoprawica</u> , <u>katolew</u> , <u>katofeminizm</u> , <u>katolewactwo</u> , <u>katoprawactwo</u> , <u>katoanarchizm</u> , <u>katokomunizm</u> , <u>katokonserwatyzm</u> , <u>katosocjalizm</u> , <u>katopolityka</u>
		Związane z cechą bycia zaangażowanym politycznie	<u>katolewicowość</u> , <u>katoprawicowość</u>
		Związane z zaangażowaniem ideologicznym	<u>katofaszyzm</u> , <u>kato-szariat</u> , <u>kato-islam</u> , <u>katobolszewizm</u> , <u>katopatriotyzm</u> , <u>katoszowinizm</u> , <u>katonazizm</u>

^f Znaczenie rdzeni leksemu mogłoby dawać pole do przypuszczeń, że słowo to stanowi wybitnie wulgarnie określenie części męskiego ciała. Sposób użycia pokazuje jednak, że odnosi się ono do całościowej oceny osoby, głównie ze względu na czyny oraz wyznawane poglądy.

^g Nazwa serii nagrań na portalu YouTube, zamieszczonych przez użytkownika Trójca-NiekoniecznieŚwięta. Materiały dostępne pod adresem: <https://www.youtube.com/watch?v=jdwcwRLewA8> [data dostępu: 11.07.2021].

^h Obecność sufiksu *-(a)ctwo* może sugerować znaczenie cechy abstrakcyjnej, jednak poświadczenia użycia pokazują, że leksem używany jest na oznaczenie kategorii zbiorowości ludzkiej określonej za pomocą jakiejś wspólnej cechy. Ta sama uwaga dotyczy słów *katolewactwo* i *katoprawactwo*.

cd. tabeli

Przymiotniki	Związane z zaangażowaniem politycznym	<u>katoprawicowy</u> , <u>katolewicowy</u> , <u>katolewacki</u> , <u>katoliberalny</u> , <u>katofeministyczny</u> , <u>katokonserwatywny</u> , <u>katoprawacki</u> , <u>katokomunistyczny</u> , <u>katopolityczny</u>
	Związane z zaangażowaniem ideologicznym	<u>katonazistowski</u> , <u>katonaziolski</u> , <u>katofaszystowski</u> , <u>katonacjonalistyczny</u> , <u>katobolszewicki</u> , <u>katopatriotyczny</u> , <u>katoszowinistyczny</u>
	Związane z oceną czynów lub osób	<u>katowariacki</u> , <u>katodebilny</u>
	Związane z seksualnością i płciowością	<u>katopedalski</u> , <u>katopedofilski</u>
	Związane ze sposobem bycia lub pełnioną rolą społeczną	<u>katomoherowy</u> , <u>katoreligijny</u>

ANALIZA SŁOWOTWÓRCZA WYBRANYCH DERYWATÓW

Niektóre spośród zestawionych powyżej derywatów są szczególnie interesujące z punktu widzenia słowotwórstwa. Jednym z bardziej kłopotliwych przykładów jest słowo *katologia*. Powstało ono na skutek kontaminacji leksemów *patologia* i *katolicyzm*, która zachowuje czytelność znaczeniową jedynie dzięki podobieństwu eufonicznemu nowo powstałej struktury i słowa *patologia* oraz dającej się wyodrębnić częstce *kato-*. Gdyby jednak przyjąć, że wyznacza ona dział kolejnych członów analizowanego wyrazu, to narzucającym się znaczeniem byłaby ‘nauka o katolicyzmie’ – decydują o tym własności semantyczne członu *-logia*. Konkurencyjnie obok powyższej struktury funkcjonuje jej dłuższa odmiana – *katopatologia*.

Warto też zwrócić uwagę na derywat *katomowa*. Dostrzegalna jest oparta na podobieństwie brzmieniowym i formalnym analogia ze słowem *nowomowa*, pochodzącym z powieści George’a Orwella *Rok 1984* i oznaczającym język wysoce zideologizowany, podporządkowany potrzebom władzy totalitarnej. W Polsce określano w ten sposób charakterystyczny idiolekt władz PRL-owskich, stosowany w propagandzie państwowej. Sens terminu *nowomowa* przynajmniej częściowo warunkuje znaczenie analizowanego neologizmu jako języka związanego z katolicyzmem i stosowanego przez władze religijne, służącego głównie realizacji ich interesów. Potwierdza to choćby następujący przykład, zaczerpnięty z forum internetowego: *Zawirusowali Cię swoją katomowa o jeich wielkich tajemnicach*.²¹⁰

Zwracają również uwagę dwa inne leksemy, *katolew* i *katolwica*, które, choć formalnie mogłyby być wariantami męskim i żeńskim tego samego

¹⁰ Źródło (komentarz pod wpisem na blogu): <https://racjonalista.tv/egzorcyzm-religijny-zabobon-i-medyczne-oszustwo/> [data dostępu: 11.07.2021].

określenia, w rzeczywistości są różnie motywowane. Neologizm *Katolwica* wystąpił w nazwie bloga *Katolwica & Mąż*, jest to *compositum* powstałe w wyniku połączenia podstawy zdezintegrowanej *kato-* i leksemu *lwica*. Druga z wymienionych podstaw funkcjonuje na zasadzie metafory – osoba określana w ten sposób jawi się jako odważna, waleczna, skłonna do poświęceń w obronie swych najbliższych. Cały leksem sugeruje zaś, że cechy te wiążą się z etyką katolicką. Formację *katolew* z kolei należy raczej interpretować jako złożenie jednostronnie motywowane z ucięciem w obydwu członach. Słuszne wydaje się wyrażone przez D. Ochmann przypuszczenie, że intencją autora niniejszej formy było nawiązanie do przedwojennej partii politycznej *Centrolew* [Ochmann 2004, 102].

Charakterystyczny jest również wyraz *katomózg*. Znaczenie rdzeni leksemu mogłoby sugerować, że chodzi o część ciała, jednak w użyciu wyraz przyjął znaczenie, które można by określić w ten sposób: ‘człowiek, którego mózg jest ukształtowany przez katolicyzm’. Obserwujemy więc zjawisko metonimii – nazwa oznaczająca pierwotnie organ odpowiedzialny za aktywność myślową służy do pejoratywnego określenia osoby, która nie wykazuje się szczególną inteligencją.

Wreszcie interesująca jest nazwa portalu internetowego *Katoflix*, wzorowanego na serwisie Netflix, przeznaczonego do płatnego udostępniania filmów o tematyce religijnej. Nazwa powstała przez kontaminację podstawy zdezintegrowanej *kato-* i członu zdezintegrowanego *-flix*, pochodzącego od słowa *Netflix*. Ta ostatnia cząstka zachowuje na tyle silny związek znaczeniowy z podstawą, że przenosi do nowego derywatu całe jej znaczenie, czyli ‘portal służący do płatnego udostępniania filmów’.

OBSERWACJE I WNIOSKI

Warto zwrócić uwagę, że obok analizowanej w tym artykule grupy występują też różne formacje derywowane od słowa *katol*, które w swojej pracy omawia S. Fogiert [Fogiert 2016, 61–63] – od czasu jej publikacji pojawił się tylko jeden niewspomniany przez badaczkę neologizm – *turbokatol*, które to określenie uzyskuje znaczenie przez analogię do takich wyrazów jak *turbolechita* czy *turbopatriota*. *Turbokatol* będzie więc oznaczać ‘katola, który ma szczególnie wyrazisty światopogląd religijny oraz wciela go intensywnie w czyn’.¹¹

¹¹ Poświadczenia użycia: 1. „Według turbokatoli Mieszko był pierwszym władcą Polski, a Zygmunt III – 31” [źródło: <https://pl.pinterest.com/pin/635500197402216283/>, data dostępu: 12.07.2021]; 2. „Ale trzeba przyznać, chłopaki z sekty turbokatoli, wyznającej pradawnych ubekitów rzygających Lechitami, że i tak zrobiliście postęp od tej niesławnej spowiedzi Michalkiewiczza w konfesjonale u Mossakowskiego, poczytaliście trochę o plemionach Lechickich, trzymać tak dalej” [źródło: <http://motur.nazwa.pl/endece/turbokatole.html>, data dostępu: 12.07.2019].

W swojej pracy z 2004 roku D. Ochmann uznawała, stawiając serię leksemów z podstawą zdeintegrowaną *kato-* na tle innych analizowanych przez siebie grup, że jest ona stosunkowo nieliczna [Ochmann 2004, 103]. Jak dowodzą jednak poczynione w tej pracy ustalenia, twierdzenie to nie daje się już dzisiaj obronić.

Zastanawiająca wydaje się obserwacja, jak wiele formacji z rdzeniem *kato-* ma konotacje polityczne lub ideologiczne. Może się to wydawać zaskakujące, biorąc pod uwagę, że współcześnie powszechnie deklaruje się oddzielenie kwestii religii od polityki. Z drugiej strony zjawisko to na gruncie polskim może mieć korzenie sięgające początków lat 90. XX w. Jak pisał wspomniany już wcześniej J. Tischner:

(...) dotychczas słowa „katolicki”, „chrześcijański” obracały się na płaszczyźnie religijnej, poszukując sobie miejsca obok pojęć określających inne religie i wyznania takich jak „judaizm”, „islam”, „taoizm” itp. Obecnie wkroczyły na płaszczyznę polityczną, gdzie muszą się znaleźć wśród takich pojęć jak: liberalizm, demokracja, nacjonalizm, socjalizm, komunizm itp. Taka zmiana kontekstu nie dokonuje się bezkarnie. Wcale nie oznacza, że nagle cała sfera życia politycznego stanie się bardziej chrześcijańska, ale może oznaczać i rzeczywiście oznacza, że to chrześcijaństwo stanie się bardziej „partyjne” [Tischner 1993, 125].

Przed 1989 rokiem, w okresie panowania władzy komunistycznej, terminologia religijna była stosowana jedynie jako zewnętrzna wobec systemu władzy. Po 1989 roku zaczęto ją stosować w charakterze określeń doprecyzowujących doktryny polityczne, czasem ze względów merytorycznych, częściej jednak marketingowych. Współcześnie więc łączenie poszczególnych koncepcji politycznych z ideami religijnymi coraz rzadziej wzbudza zaskoczenie. Jednocześnie powstające terminologiczne hybrydy teologiczno-polityczne oraz teologiczno-ideologiczne stają się zarzewiem licznych sporów, doprowadzając często do groźnego zjawiska agresji językowej¹² oraz szerzenia mowy nienawiści, szczególnie intensywnie ujawniającej się w dyskusjach sieciowych. O skali problemu świadczy również mnogość określeń pejoratywnie określających kondycję psychiczną opponenta, stosowanych przez internautów w charakterze argumentów *ad personam* – udało się zebrać siedemnaście określeń osób i sześć abstrakcyjnych zawierających cząstkę *kato-*, a z pewnością nie jest to zbiór wyczerpujący.

Gdy przyjrzeć się zgromadzonym określeniom postaw politycznych i ideologicznych, natychmiast widać, że użytkownicy języka wykorzystują mechanizmy słowotwórcze szczególnie obficie i realizują poprzez uzus językowy właściwie wszystkie możliwe syntaktycznie formy, jeśli chcą odnieść się do tematów polityki lub ideologii. Obrazuje to poniższa tabela.

¹² Problemem tym szczegółowo zajmuje się S. Fogiert [por. Fogiert, dz. cyt., s. 59–61].

Nazwa kierunku politycznego / ideologii	Określenia osób / grupy osób	Przymiotnik
katonazizm	katonazista / katonaziol	katonazistowski / katonaziolski
katofaszyzm	katofaszysta	katofaszystowski
katonacjonalizm	katonacjonalista / katonacjonał	katonacjonalistyczny
katoszowinizm	katoszowinista	katoszowinistyczny
katobolszewizm	katobolszewik / katobolszewia	katobolszewicki
katopatriotyzm	katopatriota	katopatriotyczny
katolewica	katolewica	katolewicowy
katoprawica	katoprawica	katoprawicowy
katolewactwo	katolewak / katolewactwo	katolewacki
katoprawactwo	katoprawak / katoprawactwo	katoprawacki
katokonserwatyzm	katokonserwatysta	katokonserwatywny
*katoliberalizm	katoliberal	katoliberalny
katosocjalizm	katosocjalista	*katosocjalistyczny
katofeminizm	katofeministka ^a	katofeministyczny
katoanarchizm	katoanarchista	katoanarchistyczny
katokomunizm	katokomunista	katokomunistyczny

* Gwiazdkami zaznaczono wyrazy hipotetyczne, niepoświadczone w uzusie językowym.

^a Ze zrozumiałych przyczyn w uzusie występuje tylko postać żeńska nazwy osoby wyznającej katofeminizm.

Określenia zebrane w tabeli odgrywają istotną rolę w wypowiedziach Polaków na forum nieoficjalnym, w tym w przestrzeni Internetu. Zwracają uwagę formy częściowo redundantne – *katonazista* i *katonaziol* oraz odpowiednie przymiotniki mające różne zabarwienie aksjologiczne – para określeń *katonazista* i *katonazistowski* mają wydzźwięk pejoratywny z uwagi na ich semantykę, natomiast w wypadku wyrazów *katonaziol* i *katonaziolski* obraźliwe znaczenie zostało podkreślone za pomocą formantów słowotwórczych ekspresywnych inwariantnie. W odniesieniu do określeń *katonacjonalista* i *katonacjonał* trudno już jest uchwycić tak wyraźną różnicę w zakresie nacechowania ekspresywnego – materiał zgromadzony przez D. Ochmann może sugerować, że formę krótszą stosowano z przyczyn pragmatycznych. Interesujący jest fakt, że określenia *katolewica* i *katoprawica* nie mają swoich derywatów oznaczających pojedyncze osoby¹³ – takie formy powstały już jednak od określeń *katolewactwo* i *katoprawactwo*. Świadczy to o stopniu nasycenia emocjami

¹³ Zapewne brzmiałyby one **katolewicowiec* i **katoprawicowiec*. Z drugiej strony od tych określeń powstały abstrakty drugiego rzędu, jakimi są nazwy cech osób przynależących do owych grup – *katoprawicowość* i *katolewicowość* – być może wynika to z faktu, że określenia *katolewica* i *katoprawica* są częstsze

i przemocą werbalną dyskursu internetowego – internauci odczuwają potrzebę określania oponentów za pomocą nazw negatywnie wartościujących, nie stosują zaś ich względnie neutralnych odpowiedników. Również powstanie wskazanych powyżej form zdublowanych jest prawdopodobnie uwarunkowane częstotliwością ich stosowania oraz emocjami, z którymi wiąże się ich użycie.

Zwraca także uwagę fakt, że pośród zbadanych innowacji słowotwórczych występuje znaczna przewaga rzeczowników, oprócz nich pojawia się także stosunkowo liczna grupa przymiotników. Z jednej strony wynika to z genezy słowotwórczej części *kato-*, z drugiej zaś potwierdza opinię ogólną Teresy Smółkowej na temat nowego polskiego słownictwa. Badaczka pisze następująco:

Dane ilościowe, a mianowicie bardzo mała liczba nowych czasowników, duża liczba rzeczowników i przymiotników świadczą o nominalności (nasyceciu rzeczownikami), a zwłaszcza o zwiększającej się atrybutywności (nasyceciu przymiotnikami) nowego słownictwa. (...) Większość nowych nazw, które nie odnoszą się do zawodowej działalności ludzi, lecz do ich ról społecznych, to nazwy kierunków bądź działań politycznych, nazwy poglądów (też utworzone od nich nazwy przymiotnikowe) lub nazwy osób charakteryzowanych ze względu na poglądy i przynależność (też odpowiadające im nazwy przymiotnikowe) [Smółkowa 2012, 303–304].

Wreszcie, biorąc pod uwagę wyniki przeprowadzonej analizy, można powiedzieć, parafrazując słynny *bon mot* Stendhala, że język okazuje się „zwierciadłem przechadzającym się po gościńcu” – znajdują w nim odźwięk ważne zagadnienia życia społecznego. W związku z mającymi miejsce w 2016 i 2020 roku manifestacjami kobiet przeciwko pełnemu zakazowi aborcji, który forsowały władze polityczne, powstały takie określenia jak *katoaborcja*, *katoplód*, a także *katopieprzenie* (choć to raczej akcydentalny związek) i *katofanatyk*, które to hasło zostało wykorzystane w 2020 roku na jednym z transparentów niesionych przez uczestników protestów organizowanych przez Ogólnopolski Strajk Kobiet.¹⁴ W związku z ujawnianymi w polskim Kościele przypadkami pedofilii internauci tworzyli liczne formacje mające na celu pejoratywne określenie sprawców: *katopedofil*, *katopedal*, *katopedera*, a także samych czynników: *katopedofilia*, *katopatologia*, *katologia*. Na uwagę zasługują również dwa odnotowane feminy: *katoposłanka* i *katocelebrytka*. Pierwsze z tych określeń, jak wskazują przykłady użycia, dotyczy zawsze Krystyny Pawłowicz, byłej posłanki z ramienia Prawa i Sprawiedliwości, aktualnie piastującej urząd sędziego Trybunału Konstytucyjnego. Drugie słowo zy-

---

w dyskusjach o charakterze merytorycznym, z zakresu politologii czy filozofii polityki, co sprzyja raczej tworzeniu nazw abstrakcyjnych niżli konkretnych.

¹⁴ Hasło brzmiało: *Kato-fanatyki, wara od macicy*, uwieczniono je na marszu w Katowicach. Źródło: <https://katowice.wyborcza.pl/katowice/7,35063,26731880,legalna-aborcja-w-województwie-slaskim-to-i-tak-fikcja.html> [data dostępu: 12.07.2021].

skąło popularność w kontekście popularnych w przestrzeni medialnej siostr zakonnych, m.in. siostr Anastazji i Salomei, znanych z książek kulinarnych i witryny internetowej,¹⁵ czy siostry Małgorzaty Chmielewskiej, związanej ze wspólnotą „Chleb Życia”, autorki poczytnych publikacji papierowych oraz bloga elektronicznego¹⁶.

PODSUMOWANIE

Wynikiem analizy przeprowadzonej w artykule jest wskazanie i przeanalizowanie nowych wyrazów o podstawie zdezintegrowanej *kato-*, a także omówienie możliwych przyczyn ich powstania. Przeprowadzona analiza uwidoczniała lawinowo wręcz narastające bogactwo polszczyzny po 1989 roku – rozwijające się technologie cyfrowe będą zapewne sprzyjać temu procesowi również w kolejnych latach. Przeprowadzona analiza pokazuje, że znakomita większość nowego słownictwa o podstawie zdezintegrowanej *kato-* ma obraźliwy wydźwięk, najczęściej występuje ono w agresywnych wymianach zdań między użytkownikami sieci, którzy zazwyczaj grupują się na dwóch biegunach osi „zacofanie – postępowość”. Reprezentanci drugiego spośród wymienionych obozów wykorzystują zbadane leksemy do negatywnego wartościowania oponentów oraz generowania dla nich miejsca w dyskursie, co pozwala mówić w tym wypadku o spełnianiu przez tę leksykę funkcji performatywnej.

Zdaniem Judith Butler doświadczenie zranienia przez język zaczyna się od przezwania, które dokonuje się z użyciem konkretnych słów oraz w określonych okolicznościach. Z jednej strony określenie podmiotu, pojmowane jako interpelacja, jest konieczne do utworzenia dla niego miejsca w dyskursie, z drugiej zaś mowa nienawiści ustanawia drugiego od razu w relacji podporządkowania i wykluczenia, co rzutuje na całokształt jego relacji społecznych [Butler 2010, 9–53]. Schemat proponowany przez filozofkę zdaje się trafnie ukazywać mechanizm funkcjonowania większości wyrazów o podstawie zdezintegrowanej *kato-* we współczesnej polszczyźnie. Stosowanie tych określeń prowadzi najczęściej do szerzenia mowy nienawiści oraz uniemożliwia debatę na temat ważkich problemów społecznych, więc użytkownicy języka powinni w miarę możliwości unikać ich stosowania w codziennej komunikacji bądź też czynić to jedynie z należytą dbałością o kontekst językowy i pozajęzykowy, w którym są wypowiedzane.

¹⁵ Por. <https://siostra-anastazja.pl/> [data dostępu: 12.07.2021].

¹⁶ Por. <https://www.siostramalgorzata.chlebzyca.org/Blog/> [data dostępu: 12.07.2021].

Bibliografia

Literatura podmiotu

- Autor nieznany, *Komentarz ROTA-ENDECY do nagrania z 26 września 2017 na kanale Magna Polonia: „Wielka Lechia to wielka brednia #1”*, dostępny online: <http://motur.nazwa.pl/endecy/turbokatole.html>, data dostępu: 12.07.2021.
- Blog siostry Małgorzaty. Co widać z okna biedaków* [blog internetowy], dostępny online: <https://siostramalgorzata.chlebzyca.org/Blog/>, data dostępu: 12.07.2021.
- Gotuj z siostrami. Siostrą Anastazją i siostrą Salomeą* [blog internetowy], dostępny online: <https://siostra-anastazja.pl/>, data dostępu: 12.07.2021.
- Katoflix* [portal internetowy], dostępny online: <https://www.katoflix.pl/>, data dostępu: 10.07.2021.
- Katolwica & Mąż* [blog internetowy], dostępny online: <https://katolwica.blog.deon.pl/>, data dostępu: 10.07.2021.
- Katopedia – katolickie ciekawostki, o których mogłeś nie wiedzieć* [profil na portalu Facebook], dostępny online: <https://pl-pl.facebook.com/KatopediaCiekawostki/>, data dostępu: 10.07.2021.
- K. Łyszczczyński, 2017, *Filozofia obrażania* [wpis na forum internetowym], dostępny online: <http://www.racjonalista.pl/forum.php/s,746843>, data dostępu: 10.07.2021.
- D. Kowalczyk, 2016, *Co to jest katolewica?*, „Idziemy” nr 6 (540), dostępny online: <http://idziemy.pl/komentarze/co-to-jest-katolewica-/>, data dostępu: 10.07.2021.
- MICHAŁ, 2020, *Cóż to jest upadek szatana?* [wpis na forum internetowym], dostępny online: <https://racjonalista.tv/egzorcyzm-religijny-zabobon-i-medyczne-oszustwo/>, data dostępu: 11.07.2021.
- T. Piątek, 2010, *Kato się doigrało*, dostępny online: https://forum.gazeta.pl/forum/w,95165,116074964,116074964,Kato_sie_doigralo.html, data dostępu: 10.07.2021.
- M. Pietraszewski, 2021, *RPO pyta o ukaranych uczestników Strajku Kobiet na Śląsku. Chce składać kasacje*, „Gazeta Wyborcza” (e-wydanie), dostępny online: <https://katowice.wyborcza.pl/katowice/7,35063,26762431,rpo-pyta-o-ukaranych-uczestnikow-strajku-kobiet-na-slasku-chce.html>, data dostępu: 12.07.2021.
- R. Porcz, 2015, *Historyczne źródło, jakim jest wykonany na polecenie Władysława IV Wazy napis na Kolumnie Zygmunta w Warszawie, dokumentuje, że Zygmunt III Waza jest 44. królem Polski. Mieszko nie może więc być naszym pierwszym władcą* [wpis na portalu społecznościowym], dostępny online: <https://pl.pinterest.com/pin/635500197402216283/>, data dostępu: 12.07.2021.
- TrójcaNiekoniecznieŚwięta, 2020, *Katowiedza* [film zamieszczony na portalu YouTube], dostępny online: <https://www.youtube.com/watch?v=jdwcZR-LewA8>, data dostępu: 10.07.2021.
- P. Żyłka, 2012, *Jeszcze kato-lewica nie zginęła*, dostępny online: <https://deon.pl/kosciol/komentarze/jeszcze-kato-lewica-nie-zginela,154848>, data dostępu: 09.07.2021.

Literatura przedmiotu

- J. Butler, 2010, *Walczące słowa. Mowa nienawiści i polityka performatywu*, Warszawa.
- S. Fogiert, 2016, *Katopolak w Katolandzie. O najnowszych złożeniach ze zdezin-tegrowaną podstawą kato-*, „Język – Szkoła – Religia” nr 11, s. 56–65.
- R. Grzegorzczkowska, R. Laskowski, H. Wróbel, 1998, *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, t. 2, cz. 2, Warszawa.
- H. Jadacka (red.), 2001, *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego. Gniazda odrzeczownikowe*, t. 2, Kraków.
- I. Kaproń-Charzyńska, 2014, *Pragmatyczne aspekty słowotwórstwa. Funkcja ekspresywna i poetycka*, Toruń.
- R. Langacker, 2009, *Gramatyka kognitywna. Wprowadzenie*, tłum. E. Tabakowska [et. al.], Kraków.
- A. Markowski, 2012, *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Warszawa.
- D. Ochmann, 2004, *Nowe wyrazy złożone o podstawie zdezinintegrowanej w języku polskim*, Kraków.
- T. Smólkowa, 2012, *Nowe słownictwo polskie* [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin, s. 397–404.
- J. Tischner, 1993, *Nieszczęsny dar wolności*, Kraków.
- R. Tokarski, 2012, *Słownictwo jako interpretacja świata* [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin, s. 343–370.
- K. Waszakowa, 2010, *Composita – charakterystyczna struktura przełomu XX/XXI w.* [w:] J. Chojak, T. Korpysz, K. Waszakowa, *Człowiek – słowo – świat*, Warszawa, s. 351–363.
- K. Waszakowa, 2011, *O derywatach analogicznych i słowotwórstwie analogicznym*, dostępny online: <https://portal.uw.edu.pl/documents/9763960/10288234/waszak2.pdf>, data dostępu: 10.07.2021.
- L. Wittgenstein, 2002, *Tractatus logico-philosophicus*, tłum. B. Wolniewicz, Warszawa.
- T. Vogelgesang, 2001, *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego. Gniazda odprzymiotnikowe*, Kraków.

***Formative neologisms with the decomposed root kato-
in the contemporary Polish language***

Summary

The aim of this paper is to describe the functioning of neologisms based on the decomposed root *kato-*, which takes its origins from the word *katolicyzm* (Catholicism), *katolik* (a Catholic) or *katolicki* (Catholic), in the contemporary Polish language. For this purpose, the author presents his classification and includes the findings of earlier scholars in this field. Subsequently, the collected vocabulary is described from the perspective of language pragmatics in order to, for instance, present the influence of social events and Internet users' activity on creating new lexis. The conducted analysis demonstrates, among others, a considerable number of terms marked pejoratively, ideologically, and politically. That fact is interpreted from the philosophical point of view proposed in essays written by Józef Tischner. The paper also outlines the possibility to look at the collected lexical resource from the angle of the notion of linguistic worldview. Moreover, it points to a convergence between the results of the conducted analysis and general findings about the development tendencies of the contemporary Polish language.

Keywords: decomposed root *kato-* – language pragmatics – language and philosophy – Tischner

Adj. Monika Czarnecka